

Un relat obert

La transició espanyola és un procés llarg que té el seu origen en la incorporació de l'economia espanyola al capitalisme internacional a la dècada dels setanta i en la formació, per les mateixes dates, de moviments de resistència política i sindical amb capacitat real de mobilització, i que culmina amb l'ingrés d'Espanya a la Unió Europea el 1986. Encara que el canvi de règim es va produir entre la mort del dictador el 1975 i l'aprovació de la Constitució el 1978, difícilment s'hauria produït per les vies primordialment pacífiques en què es va dur a terme sense la profunda transformació que va començar a viure la societat espanyola des dels anys seixanta. El desenvolupament econòmic, la immigració interior, el creixement de les ciutats i la progressiva liberalització dels costums a la vida quotidiana, malgrat el poder repressiu del tàndem ideològic polític format per l'aparell d'Estat franquista i l'Església catòlica, van ser factors determinants en l'enfonsament del règim després de la desaparició del *caudillo*.

Condicionada pel doble joc d'amnistia i amnèsia al voltant del qual va girar bona part de la transició, la història oficial del gran canvi ha tendit a propiciar una interpretació pràcticament reduïda a l'esfera política. Alguns relats que han adoptat un caire gairebé oficial han explicat la transició com un pacte entre els sectors més reciclables del règim anterior i els dirigents polítics democràtics, amb el Rei com a principal artífex. Però tot hauria estat diferent si el que Franco considerava «lligat i ben lligat» no s'hagués començat a desfermar molt abans del 20-N del 1975. I qui ho va desfermar va ser en bona part la societat espanyola que amb la seva evolució va anar deixant enrere el règim i va produir una fractura creixent entre la superestructura franquista i la realitat social del país, que cada vegada anaven per camins més diferents. El fet de reduir la lectura del franquisme a un exercici de pacte i metamorfosi política, a banda de no ajustar-se a la realitat, va tenir conseqüències pràctiques amb un ressò que ha arribat fins als nostres dies. Ha costat molt que es reconegués plenament el protagonisme de la ciutadania en la transició.

«En transició» intenta canviar una mica la perspectiva. I, sense negar el paper destacat que va tenir la política institucional, prova de donar relleu a algunes de les claus socials, culturals i fins i tot morals de la transició. Per això, s'han explorat les transformacions de la vida espanyola del tardofranquisme i dels primers anys de la democràcia. Això ens ha permès resseguir el llarg procés de desembrollament dels lligams del franquisme i, alhora, veure com algunes coses encara avui continuen més lligades del que seria desitjable. Si bé sense les vagues i la progressiva ocupació de l'espai públic per la ciutadania no s'entendria perquè el règim franquista va cedir amb més facilitat de la previsible, la música o l'ensenyament ens donen pistes sobre el canvi cultural, de la mateixa manera que una mirada sobre institucions com la comissaria o el psiquiàtric donen fe de les complexitats dels processos de canvi. Sense pretensió d'exhaustivitat, hem traçat línies diacròniques sobre aspectes de la realitat espanyola determinants per al coneixement i avaluació del canvi. I, al mateix temps, hem pogut incorporar alguns elements que permeten una aproximació a quelcom que en d'altres

Pròlegs de Josep Ramoneda als catàlegs del CCCB

transicions ha estat abastament narrat i que entre nosaltres continua portant l'aurèola de tabú: el funcionament de l'aparell repressiu de la dictadura.

«En transició» és una exposició oberta, una proposta que s'haurà de continuar omplint en el futur, amb altres projectes o amb prolongacions d'aquest mateix. I, sobretot, oberta a la mirada de les noves generacions sobre aquest episodi de la història recent. Perquè si alguna cosa vol evitar aquesta exposició és contribuir a cristal·litzar la transició en un relat tancat.